

References

1. Discourse as an element of the communicative process: pragmalinguistic and cognitive aspects. Tambov: Publishing House of Tambov State Technical University. univ., 2007, 288 p. (in Russian)
2. Danilova, N. K. "Signs of the subject" in discourse.- Samara: Publishing house "Samara University", 2001. -P. 228.
3. Karasik, V. I. On types of discourse // Language personality: Institutional and personal Discourse: Collection of scientific works, Volgograd: Peremena Publ., 2000, -P. 5-20.
4. Polyakova, L. S. Language. Text. Discourse/ L. S. Polyakova// Scientific almanac. - 2009. - No. 7. - pp. 87-91.
5. Serio, P. How texts are read in France // Quadrature of meaning: The French school of Discourse Analysis: translated from French and Portuguese-Moscow: Progress, 1999. -P. 415.
6. Chernyavskaya V. E. The discourse of Power and the power of discourse. -Moscow: Flinta: Nauka Publ., 2006, -P.136.
7. Philosophical Discourse on Modernity: translated from German by M.M.Belyaev. -Moscow: 2003, -P.416.
8. Linguistic Encyclopedia / V. N. Yartseva, Moscow: 1990, -P. 688.
9. Dictionary of Linguistic Terms. - Magas.: In GU Publishing House, 2004. -P. 155.
10. Dictionary of Sociolinguistic Terms / edited by V. Yu. Mikhalechenko. -Moscow: 2006, -P.312.
11. Explanatory Translation Dictionary. - 3rd ed., reprint. -Moscow: «Flinta»: Nauka Publ., 2003, -P. 320. (in Russian)

РЕЗЮМЕ. Мақолада мустақил равишда мавжуд бўлган ва ривожланаётган турли миллий мактабларда ривожланган тадқиқот ҳақида сўз боради. “Дискурс” тушунчасининг полисемантик хусусияти туфайли тилшунослар ўнинг асосий хусусиятларини ажратиб кўрсатишда қийналишди. Шунинг учун ҳам бу муаммо тилшуносликда ҳамон долзарблигича қолмоқда.

РЕЗЮМЕ. В статье рассказывается об изучении дискурса как особой категории, сложившейся в различных самостоятельных существующих и развивающихся национальных школах. Из-за полисемантичности понятия «дискурс» лингвистам сложно выделить его основные характеристики. Именно поэтому эта проблема до сих пор чрезвычайно актуальна в языкознании.

SUMMARY. The article tells about the study of discourse as a special category has developed in various independently existing and developing national schools. Because of the polysemantic nature of the concept of "discourse", it is difficult for linguists to identify its main characteristics. That is why this problem is still extremely relevant in linguistics.

KÓRKEM TEKSTTI LINGVOPOETIKALIQ ANALIZLEWDIŇ TEORIYALIQ TIYKARLARI

Sh.Jolmbetova – tayanish doktorant

Ajiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik institutı

Tayanich sózlar: til, taqqoslash, poeziya, lingvopoetika, stilistika, poetika.

Ключевые слова: язык, сравнение, поэзия, лингвопоэтика, стилистика, поэтика.

Key words: language, comparison, poetry, lingvapoetics, stylistics, poetics.

Búgingi kúnde dúnya til biliminde XX ásiridin ékinshi yarımınan baslap kórkem tekstti lingvopoetikalıq jaqtan analizlew áhmiyetli máselelerdin biri bolıp tabıladı. XX ásir jańa texnologiyalar hám informaciýalar ásirine aylangan bir waqıtta til bilimi hám ádebiyat salasında da kóplegen jańalıqlardı keltirdi. Onıń stilistika hám ádebiyattanıw tarawları menen ortaǵ tárepleri tereń úyrenilmekte. Tildi úyreniwde jańa baǵdarı etnolingvistika, parolingvistika, lingvokulturologiya hám basqada tildin tarawların úyreniw keń rawajlandı. Eń áyyemgi dáwirlerden berli poetika termini ádebiyattanıwǵa qansheli baylanıslı bolsa, til bilimine de sonsheli baylanıslı. Onıń stilistika hám ádebiyattanıw tarawları menen de tereń úyrenilmekte. Lingvopoetika til bilimi kórkem ádebiyatqa júdá jaqın baylanıslı. Áweli stilistika menen júdá tıǵız qarım-qatnasın kórsetiwge boladı. Sonı atap ótiw kerek, lingvopoetika menen stilistikaniń qarım-qatnası jónindegi másele kóplegen jaǵdaylarda, olardıń hár birin úyreniw salasın yamasa stilistikalıq (tiykarınan lingvostilistikalıq) dep esaplaw stilistikaniń oǵada keńeyiwı onıń predmetin túrlishe aytıw hám funkciyasın kóp tárepleme belgilew ayılǵanlıǵın esapqa alǵan halda. Haqıyqattan da lingvopoetika hám stilistika birdey izertlew obiektime iye ekewide shıǵarma tilin úyrenedi. Biraq olardı birdey zat dep esaplaw nadurıs, olardıń arasındaǵı parıq izertlew sheńberi shegi jańa izertlew maqsetinen kelip shıǵadı. Stilistika jazıwshı tili hám tekstin milliy hám kórkem ádebiyatqa baylanıslı til menen salıstırıp analiz qılıw múmkin. Al, basqa tárepten lingvistika bolsa kórkem teksttiń tilin, tildin ózgeshe formasına qarap estetikalıq jónelisi jańa kórkem mazmunǵa qarata hártli belgilew máselesi pragmatikalıq kózqarastan túsindirildi. Analiz lingvopoetikalıq bizge málim, poetika ataması dáslep Aristoteldin «Poetika» shıǵarmasında qollanǵan.

Lingvopoetika-til biliminin poetikalıq tildi izertleytuǵın tarawı bolıp tabıladı. Lingvopoetika házirgi waqıtta til biliminin bir pútnligin tiklewı múmkin bolǵan jańa taraw dep tán alınıp atırǵan eken, onda onıń maqseti, wazıypaların, basqa ilimler menen baylanısın anıqlaw zárúr. Lingvopoetikalıq izertlewdiń tiykarǵı maqseti-kórkem shıǵarmanıń estetikalıq bahasın hám tásirshenlik kúshin belgilep beriwden ibarat. Dúnya til biliminde kórkem shıǵarmalardı lingvopoetikalıq jaqtan úyreniw tek

til bilimi ushın emes, al oǵan jaqın bolǵan tarawlar ushın da úlken material beriwı óziniń tastıyıqlawın tapqan. Bul tarawda ilimiy izertlew jumsların kóbeytiw keyingi waqıtları til bilimi iliminiń eń áhmiyetli wazıypalarınan esaplanadı. Jáhan til biliminde usı kúнге shekem kórkem tekst tilin úyreniw boyınsha kóplegen ilimiy monografiýalar, dissertaciýalar jazılmaqta. A.A.Poetbnaya, A.Peshkovskiy, I.V.Sherba, V.M.Jirmunskiy, V.V.Vinogradov sıyaqlı ilimpazlar kórkem tekst ústinde analiz isledi. Al, házirgi waqıtta rus ilimpazları A.A.Lipgart, G.I.Klimovskayalardıń miynetlerin aytıp ótsek boladı. Olardıń pikirine qaraǵanda, «kórkem tekst forması hám dúzilisi ortasındaǵı buzılmaıtuǵın birlik awızeki ádebiyattıń mazmunın úyreniwge estetikalıq tásir jasaydı». Kórkem shıǵarma tili júdá quramalı hám ózgeshe qubılıs. Eń dáslep teoriyalıq jaqtan rus ilimpazı Akademik V.V.Vinogradov «Проблемы русской стилистики» degen fundamental miynetinde poetika haqqında ádebiy kórkem shıǵarma strukturasını úyreniwde lingvopoetikalıq, estetika-stilistikalıq, ádebiyattanıw qatnaslar poetika sheńberinde birlesip ketetuǵının kórsetip ótedi [1:84].

Sonǵı jıllarda kórkem shıǵarmalardı lingvistikalıq analiz qılıw kórkem ádebiyatqa baylanıslı kózqarastan keń kórilip izertlenbekte. Lingvostilistika hám lingvopoetikalıq kózqarastan orıs hám jergilikli ilimpazlar tárepten keń izertlenip atır. Rus til biliminde tekst (tekst) túsiniǵı ótken ásiridin 40-jıllarında payda bolǵan. Al, ótken ásiridin 60-jıllarınin ékinshi yarımınan baslap «tekst lingvistikası» degen jónelisi payda bola basladı. Tildi úyreniwde ilimpazlarımız tildin filosofiyalıq túsiniǵı hám estetikalıq tábiyatına úlken itibar qaratqan. Házirgi dáwirde rus filologiyasında lingvopoetikaniń teoriyalıq máseleleri menen shuǵıllanıp kiyatırǵan alımlardan biri A.A.Lipgartın «Основы лингвопоэтики» atlı miynetinde tómendegishe pikir bildiredi. «Бесусловно, не все, но очень многие художественные тексты содержат в себе нечто, обнаруживаемое лишь при рассмотрении их как совокупности отдельных элементов, что заставляет говорить о необходимости разработки особых исследовательских приемов, которые позволили бы уменьшить степень субъективности при проведении лингвопоэтического анализа развернутого произведения речи [2:12]. Ataqlı rus alımı V.Ya.Zadornov

lingvopoetikağa tómendegishe táriyp berip, «цель лингвопоэтического анализа заключается в том, чтобы определить, как та или иная единица языка (слово, словосочитание, синтаксическая конструкция) включается автором в процесс словесно-художественного творчества, каким образом то или иное своеобразное сочитание языковых средств приводит к созданию данного эстетического эффекта» [3:59]. «filologiyaniñ arnawlı bólimi, lingvopoetikanıñ predmeti shıǵarmalarda qollanatuǵın lingvistikalıq metodlar kompleksi bolıp, onıń járdeminde jazıwshı kórkem ideyanı, estetikalıq tásirde ámelge asırıwǵa erisedi» [3:59].

V.V.Jirmunskiydiñ poetika hám lingvistika arasındaǵı tıǵız baylanıs bar ekenligi haqqında pikiri ayrıqsha. «Poeziyanıñ materialı sóz bolatuǵın bolsa, poetikanıñ sistemalı strukturasınıñ tiykarına lingvistika beretuǵın til faktleriniñ klassifikaciyası. Til haqqındaǵı ilimniñ hár bólimine teoriyalıq poetikanıñ arnawlı bólimi sáykes keliwi kerek» [4:28]. Bunda ol poetikalıq fonetika, poetiklaq morfologiya, poetikalıq sintaksisti názerde tutadı. Jazıwshı kórkem obroz jasaw ushin solarǵa sáykes til quralların qollanadı, kórkem shıǵarmanıñ mazmunı obrfzlardı jaratıwda usı poetikalıq qurallar arqalı kórinedi.

D.N.Shmelevtiñ kórsetiwinshe, kórkem shıǵarmada tek ne ayılǵanı emes, al ol haqqında qalay ayılǵanı úlken áhmiyetke iye [5:20]. Ataqlı rus jazıwshısı Roman Osipovich Yakobsonıñ «Лингвистика и поэтика» miynetinde poetikanı lingvistikaniñ bir bólimi sıpatında qaraydı [6:15]. A.A.Potebnayaniñ «Теоретическая поэтика» shıǵarmasında poetikanı til haqqındaǵı ulıwma pán-lingvistika menen jaqınlastırıwdan ibarat metodı dep qaraydı [7:15].

Sońǵı jıllarda ózbek ilimpazlarınıñ kórkem tekst tiliniñ lingvopoetikalıq ózgesheliklerine baylanıslı izertlewleri dıqqatqa ılayıq. Atap aytqanda, kórkem tekst máselelerine onıñ lingvopoetikasi máselelerine arnalǵan bir neshe dissertatsiyalar qorgaw etildi, monografiyalar jazıldı. I.Xatkerev, S.Karimov, M.Yoqubbekova, M.Joldasevlar dıñ doktorlıq dissertatsiyaları, M.Joldasev, G.Muhammadjonova, D.Shodieva, Sh.Aydarov, D.Jamolidinova, F.Ibragimovalardıñ kandidatlik dissertatsiyaları, M.Muhiddinov, S.Karimov hám de B.Joldasev, Z.Shodievlardıñ monografiyaların aytsaq boladı. Ózbek tilshileri X.Danyarov, S.Mirzaevlar tárepinen «Tildegi ósiw-ózgerislerdi úyreniwdi óz aldına wazıypa qılıp qoyatuǵın aspekt, til baylıqlarınan paydalanıw, jazıwshı sheberligi, stili haqqında juwmaq shıǵarıwshı aspekt stilistikalıq aspekt» [8:173].

Tilshi M.Yóldashev óziniñ «Badiy matn va uning lingvopoetik tahlil asoslari» dep atalǵan oqıw qollanbasında da lingvopoetikanıñ analizleniwine kóbirek toqtap ótedi [9:10].

I.Mirzaevtiñ pikirine qaraǵanda «lingvopoetika bugungi kunda filologiyaniñ yahlitligini tiklashi mumkin boʻlgan soha deb eʼtirof etilayotgan ekan, uning maqsad hamda vazifalarini, tadqiqot obʼektini, boshqa tarmoq fanlari bilan munosabatini aniqlab olish va bu yoʻnalishdagi ishlarni jadallashtirish kerak... Bu sohada tadqiqotlarni koʻpaytirish va kuchaytirish zaruriyati keyingi yillarda filologiya ilmini eng dolzarb vazifalaridan sanalmoqda» [10:22]. Lingvopoetikanıñ ilimler menen baylanıslı bolıwı, izertlew obiekti menen predmetiniñ ózgesheligi, tábiyatı, onıñ tiykarǵı búgingi kúnde kórkem tekst tilin úyreniwde kóbirek leksikalıq birliklerdiñ stilistikasına itibar qılınǵanı kózge taslanadı. Máselen: tilshi L.Abdullaeva óziniñ monografiyasında ózbek kórkem ádebiyatı tiliniñ leksikalıq stilistikalıq ilim tarawı sıpatında ornın anıqlaw ushın onıñ

izertlew obiekti menen predmetin anıqlaw, negizgi túsiniqlerin, mashqalaların, maqseti hám wazıypaların kórsetiw zárur [11:29]. Lingvopoetika-til bilimi hám ádebiyattanıw menen júdá tıǵız baylanısqa iye. Lingvopoetikanıñ izertlew obiekti hám predmetiniñ quramalı tábiyatqa baylanıslı bolıwı, kompetenciyasına kiretuǵın máseleleriniñ kóp qırılıǵı aldına qoyǵan maqseti menen wazıypalarınıñ baǵdarı onıñ lingvistika ilimi menen tıǵız baylanıslı bolıwın talap etedi. Sonday-aq, lingvopoetika, stilistika, tekst lingvistikası, ádebiyat teoriyası menen de baylanıslı. Lingvopoetikanıñ tiykarǵı obiekti (poetikalıq til) hám predmeti (kórkem tekst) bolıp tabıladı.

Ózbek tilshisi B. Sarimsaqov kórkem til mashqalaların úyreniwde tilshi hám ádebiyatshı ilimpazlardıñ birgelikte izertlewler alıp barǵan. «Tilshunosmi yoki adabiyotshunosmi, lingvopoetikada, badiiylik (obrozlılik) masalalarida birlashib ketishlari lozim, shundagina ular haqiqiy filologga aylanadilar. Badiiylik muommolari esa sof filologik muommolardir». «Tilshi me ya ádebiyatshı ma, lingvopoetikada, kórkemlilik, obrozlılıq máselelerde birlesip ketiwleri zárur, kórkemlilik mashqalaları filologiyalıq mashqala esaplanadı» dep jazadı [11:27]. S.Umirova jáhán hám ózbek til biliminde lingvistikalıq izertlewler aparıw usılları-metodları boyınsha sintez etip tómendegi juwmaqqa keledi. «Tilshunoslik, adabiyotshunoslik, poetika va estetika fanlari uchun goyat muhim nazariy xulosalar berishga xizmat qiladigan badiiy matning lingvistik tahlili kommunakativ-estetik vazifani bajaradigan individual til tizimini tadqiq etishga yónlitirilgan lingvostilistik tajriba, semantik-stilistik, qiyosiy-stilistik, statistik-stilistik tahlil, kognitiv tahlil, badiiy usul lingvopoetikasi, lingvopoetik qiyoslash, lingvopoetik stratifikatsiya singari óz tahlil metodlari». Sonlıqtan, lingvistikalıq poetikanı úyreniwde sociyalıq hádiyse bolǵan tildıñ ózi emes, til jáne onıñ ózgeshe funkciyalıq qollanıwı tuwralı belgili bir estetikalıq kózqaras negizinde kelip shıqqan túsiniq dep esaplawǵa boladı. Til kórkem ádebiyatıñ ózine tán ózgeshelik belgilerin sáwlelendirip, izertlenip úyreniwde de quramalılıqtı payda etedi. Sol sebepli sóz ónerin izertlew – úyreniw lingvistikalıq aspektinde bolıwı zárur. Kórkem ádebiyatı lingvistikalıq izertlew kórkem shıǵarmanıñ ózine emes, al tilin izertlep úyreniw kerek. Kórkem tekst tilin úyreniw boyınsha kóplegen izertlewler nátiyjesinde lingvistikalıq izertlewdi tiykarǵı maqseti shıǵarmanıñ estetikalıq qimbatın hám tásirlilik kúshin belgilep beriw bolıp tabıladı. Qaraqalpaq til biliminde kórkem tekst tilin lingvopoetikalıq izertlew máselesine ayrıqsha itibar berilmekte [13:164]. Qaraqalpaq til biliminde kórkem ádebiyatı tilin izertlewge baǵıshlanǵan izertlewlerde eki baǵdar kórinedi. Izertlewlerdiñ bir baǵdarında belgili bir dáwir tiliniñ tariyxın izertlew maqsetinde kórkem tekstlerden faktlik sıpatında paydalanılsa, ekinshi baǵdarda belgili bir dáwirde jasaǵan shayır hám jazıwshılardıñ tili hám stilin izertlewde jumslar islenedi. Qaraqalpaq til biliminde kórkem ádebiyatıñ tilin lingvistikalıq aspekte izertlew ilimiy-teoriyalıq miynetler sanawlı. Búgan misal etip Sh.Ábdinazimov, A.Abdiev, G.Qarlıbaevlar kórkem shıǵarmalar tili boyınsha arnawlı miynetleri bar. Juwmaqlap aytqanda, kórkem tekstti úyreniwdiñ teoriyalıq hám ámeliy máseleleri lingvistikalıq jaqtan izertlew kórkem shıǵarmanıñ ózin emes, al tilin izertlep-úyreniw ekenligin eske alıw kerek. Oytkeni, kórkem ádebiyatıñ ózi lingvistikaniñ obiekti emes. Búgingi kúnde qaraqalpaq til biliminde kórkem ádebiyatıñ tilin lingvopoetikalıq aspekte izertlew baǵdarındaǵı ilimiy-teoriyalıq miynetler sanawlı.

Ádebiyatlar

1. Виноградов В.В. «Проблемы русской стилистики». –Москва: 1981.
2. Липгарт А.А. «Основы лингвопоэтика». –Москва: «Наука», 2021.
3. Задорнов В.И. «Теория и методы лингвопоэтики» афтореферат. –Москва: 2000.
4. Жирмунский В.М. «Теория литературы. Поэтика. Стилистика». –Л.: «Наука», 1977.
5. Шмелев Д.Н. «Слово и образ». –Москва: «Наука», 1964.

6. Якобсон Р.О. «Лингвистика и поэтика». –Москва: 1975.
7. Потебня А.А. «Теоретическая поэтика». –Москва: 1990.
8. Дониёров Х., Мирзаев С. «Адабий тил ва бадиий стиль». –Тошкент: 1988.
9. Yoldashev M. «Badiiy matn lingvopoetikasi». –Тошкент: «Фан», 2008.
10. Мирзаев И. Лингвистик поэтика ва унинг филологик таҳлилидаги урни. -Т.: 2002.
11. Абдуллаева Л. «Лексическая стилистика художественного текста, лингвистику текста и историю ее изучения». -Тошкент: «Фан», 1979.
12. Саримсоков Б. «Бадиийлик асослари ва мезонлари». –Тошкент: 2004.
13. Ёбдиназимов Ш. «Лингвопоэтика». –Т.: «Ёшлар», 2020.

РЕЗЮМЕ. Maqolada badiiy matnning lingvopoetika o'rganishning nazariy masalalari, xususan, badiiy matnning fonetikasi, semantikasi, matn lingvistikasi va uning izlanish tarixi, uning asosiy ittifoqliklaridagi nazariylik muammolari haqida atroflicha so'z yuritiladi. Lingvopoetika bo'yicha A. A. Potebnaya, A. Peshkovskiy, I. V. Sherba, V. M. Jirmunskiy, V. V. Vinogradov, A. A. Lipgart, M. Yoldashev kabi olimlarning ilmiy tadqiqotlari bo'yicha nazariy fikrlariga to'xtab o'tdik.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются теоретические вопросы изучения лингвопоэтического анализа художественного текста, в частности, фонетику, семантику художественного текста, лингвистику текста и историю ее изучения. Мы остановились на теоретических взглядах учёных по лингвопоэтике таких как А.А. Потебня, А. Пешковский, И.В. Щерба, В. Жирмунский, В.В. Виноградов, А.А. Липгарт, М. Юлдашев.

SUMMARY. This article discusses the theoretical issues of studying the linguistic and poetic analysis of a literary text, in particular, phonetics, semantics of a literary text, text linguistics and the history of its study. We stopped at the theoretical views of scientists on linguopoetics such as A.A. Potebnya, A. Peshkovsky, I.V. Shcherba, V. Zhirmunsky, V.V. Vinogradov, A.A. Lipgart, M. Yuldashev.

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН ОЙКОНИМЛЕРИНДЕ КЭСИПЛИК ЛЕКСИКАНЫҢ ЭТНОМӘДЕНИЙ СЫПАТЫ

М.Д.Қурбанов – филология илимлериниң кандидаты

Ўжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: топоним, ойконим, этнос, маданият, касбий сўзлар, этнография.

Ключевые слова: топоним, ойконим, этнос, культура, профессиональные слова, этнография.

Key words: toponym, oikonym, ethnos, culture, professional words, ethnography.

Тил – маданиятты сәўлелендириўши қурал. Сол себебли тил менен маданиятты бир-бири менен байланыслы изертлеў соңғы дәўирде актуаль мәселеге айланбақта. Халықтың миллий маданияты нақыл-мақаллар, ырым, толғаў-термелер, мифлер, теңеўлер, метаформалар, шежирелерде жаксы сакланады [1:36].

Сөзлик қурамының үлкен хәм ески қатламы болған меншикли атамалар сөзлерге салыстырғанда социаллық-сиясий, мәдений өзгерислерге тасиршен және актив болып, олар өзлери дөреген дәўирдин тиллик картинасын жаксы сәўлелендире алады. Бұл оларды үйрениўде лингвистикалық болмаған (тарийхый, мәдений, социаллық, мифлик, т.б.) мағлыўматлардан да пайдаланыўдың зәрүр екенин көрсетеди.

Халықтың сан мың әсирлик өмир жолы, түрли ўақыя-хәдийселер мәдений тұрмысын қәлиплестирип барады. Түрли дәўирлердеги ўақыялар маданияттын мазмұны хәм формасына өзгерислерди енгизеди. Бұлар этностың рүўхый хәм материаллық маданиятында өз көринисин табады.

Материаллық маданият – халықтың өмир даўамында дөреген мийнет қураллар, имаратлар, устап тұтқан бұйымлар, кийим-кеншек, кәсип, қол өнер, транспорт басда да әўлаттан-әўладқа өтип қиятырған затлық байлығы [8]. Рүўхый хәм материаллық маданият бир-бири менен тығыз байланыслы, олар бири екінчисин толықтырып барады. Сол ушын оларды тек шәртли түрде бөлип қараймыз.

Қарақалпақ халқы Әмиўдәрәя бойы, Арал жағаларында әсирлер бойы жасап, усы орынның тәбийий ықлымы географиялық шараятларынан келип шығып кәсиптиң бир неше түрлери менен шұғылланған, сол тийкарда материаллық маданият түрлерин хәм тил лексикасын байытқан. Кәсиплик сөзлер тилдиң нақыл-мақаллар, фразеологизм хәм меншикли атамалар қурамында жаксы сакланған. Бұл мақалада кәсиплик сөзлер қатнаслы ойконимлердиң (аўыл, елатлы орын, қалалардың меншикли атамасы) этномәдений өзгешелигин көрип шығыўды мақсет еттик.

Республиканың Шымбай хәм Нөкис районларында *Арбашы* деп аталған аўыллар бар. Мағлыўматларға қарағанда, бұл орынларда ертеде (айырым хәзир де) арба соғатуғын ұсталар жасаған. Аўыл адамларының арба соғыўды кәсип етиўи олар жасайтуғын орынды *Арбашы* деп атаўға тийкар болған. *Арбашы* ойконими

қарақалпақ тили үшін миллий коннотациялық бояўға ийе. Транспорттың бұл түри көплеген аймақ халықлары, сол қатары қарақалпақлардың жүк тасыў қуралы болған. Хәр бир миллетте ұсталар географиялық, этникалық өзгешеликлерден келип шығып арба соккан.

Арқаншы ойконими. Қарақалпақлардың тұрмысында шарўашылық белгили орын ийелейди. Бұл болса шарўа үшін керекли бұйым хәм затларды соғып таярлаў зәрүрлигин пайда еткен. Шарўа маллар үшін арқан есип жип таярлаў өнери қарақалпақлар арасында белгили кәсиплерден бири болған. Усыны есапка алсақ, Шымбай районындағы *Арқаншы* деген аўыл атамасының этномәдений сыпаты белгили болады. Атаманың келип шығыўы усы орын халқының арқан ийирип жип таярлаўды кәсип етиўи менен байланыслы. Елеге дейин аўыл халқы бұл кәсип пенен шұғылланады.

Қарақалпақлардың тийкарғы кәсиплеринен бири балықшылық. Әмиўдәрәя Арал теңизине қуйғанға шекем хәр қыйлы үлкен-киши суў объектлерин (арна, өзек, жап, қол, хәуиз т.б.) пайда еткен. Бұл усы аймақта жасап атырған халықтың балық аўлаў менен шұғылланыўына тийкар жаратқан. Қарақалпақ тили сөзлик қорында усы кәсипке байланыслы бай лексиканың болыўы да усы факторға байланыслы. Қол, дәрәя, арнаға жакын жердеги аўыллардың халқы балықшылық пенен шығыланыўды әдет еткен. Олар жасап тұрған аўыллар болса Балықшы аўыл деп аталған. Қарақалпақстанның Кегейли, Қоңырат, Қанлықөл хәм Нөкис районлары аймақларындағы *Балықшы* деп аталған аўыллар буның дәлили болады.

Тарийхшы этнограф Т.А.Жданко өзиниң қарақалпақтар этнографиясына арналған изертлеўинде балықшылық қарақалпақлардың бурыннан қиятырған дәстүрий кәсиби екенин, буну тарийхый хәм археологиялық хәм этнографиялық мағлыўматлар тастыйықлайтуғынын жазған еди. Бұл кәсип пенен Әмиўдәрәя дельтасының төменги бөлеги, әсиресе, Арал теңизи этарыпында жасайтуғын халықлар көбирек шұғылланғанын, олар арасында балық хәм оны аўлаўға байланыслы хәр қыйлы әпсаналар, диний исеним хәм дәстүрлердиң сакланғаннан жазған [7:192-193]. Этностың социаллық тұрмысына байланыслы бундай атамалар халықтың тарийхы, мәдений тұрмысынан мағлыўмат берийи менен бахалы есапланады.

Қөңши ойконими. Бурынлары қарақалпақлар